

УДК 811.134.2'38

Ніцевич А.А.

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ *КОРИДА* В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ІСПАНІЇ

У статті розглянуто особливості вживання термінів кориди в засобах масової інформації Іспанії. Лексика тавромахії аналізується у лінгвокультурному просторі сьогодення.

Ключові слова: контекст, тавромахія, метафоризація, фразеологія.

Ницевич А. А. Лингвокультурологический концепт коррида в средствах массовой информации Испании. В статье рассмотрены особенности употребления терминов корриды в средствах массовой информации Испании. Лексика тавромахии анализируется в лингвокультурном пространстве современности.

Ключевые слова: контекст, тавромахия, метафоризация, фразеология.

Nicevich A. A. Linguo-cultural concept of corrida in mass media of Spain. The article deals with the peculiarities of corrida terms in mass media of Spain. The lexies of tauromachia is analysed in today's linguo-cultural space.

Key words: context, tauromachia, metaphorization, phraseology.

Взаємодія мови, культури і свідомості посідає в теперішній час одне з центральних місць у філологічних дослідженнях. В останні десятиліття центр тяжіння у вивченні метафори перемістився з риторики і стилістики у вивчення метафоризації в практичній мові і в ті сфери, які звернені до мислення, пізнання, до концептуальних систем. “У метафорі стали бачити ключ до розуміння основ мислення і процесів створення національно-специфічного бачення світу” [1, 21]. Ще Аристотель казав у свій “Риториці”, що звичайні слова передають нам тільки те, що ми вже знаємо. Лише через метафори ми можемо отримати щось нове. У цьому сенсі, метафора є інструментом, через який людям вдається передавати ідеї, відчуття, образи, для яких відсутні усталені специфічні слова.

Корида є одним з яскравих символів іспанської культури, тому, напевно, зрозумівши значення і пишність цього видовища, можна зрозуміти і оцінити душу справжнього іспанця. Іспанці навіть порівнюють контури своєї країни на мапі зі шкірою бика “*la piel de toro*”, або, з легкої руки відомого класика іспанської літератури ХІХ ст. Рамона дель Вал’є-Інклана називають Іспанію – *ruedo ibérico* “іберійська арена”. А для Хосе Гарсія Ніето, автора словника термінів кориди, який написав “*como un toro se extiende la patria en que naciste*” – “як бик простягається батьківщина, де ти народився”, бик є кращим символом Іспанії. “Чорний бик Іспанії, тому що вся Іспанія є він...” (Рафаель Альберті).

Характер іспанця розкривається в кориді, а як відомо, мова найтіснішим чином пов'язана з культурою її носіїв. Тому багата і різноманітна фразеологія тавромахії обіймає значне місце у лексичному складі іспанської мови і, наскільки нам відомо, до тепер не була предметом спеціального дослідження.

Можна виділити декілька напрямів у вивченні тавромахії: а) філософське: Ортега-і-Гасет [про це див: 2], Мігель де Унамуно [див: 8]; б) культурологічне: Альварес де Міранда [2], Тьеро Гальвані [7], Аморос [3] та ін.; в) енциклопедичне: Х. М. де Коссіо [5]; г) лексикографічне: словник термінів кориди А. Гаргантіль [4], Л. Ньето [8], та ін; д) лінгвістичне: К. Х. де Торрес Мартінес [див: 6].

Крім лексикографічних джерел, терміни кориди можна зустріти у фольклорі, в пресі, в кіно і на телебаченні, в поезії, навіть коли теми віршів далекі від кориди. Є. Тьеро Гальвані писав, що важливість кориди краще всього пояснює сукупність значень, що у якості метафор увійшли до повсякденної мови [7,21], вийшовши далеко за межі професійного вживання, вони метафоризувались, значно збагативши загальну мову.

В іспанських газетах і на телебаченні нерідко зустрічаються метафори запозичені з мови кориди, до яких вдаються політичні діячі, порівнюючи свій парламент з ареною для бою биків – *ruedo*, а політичну передвиборну боротьбу з самою коридою, що, до речі, викликає труднощі у недосвідченого перекладача та тих, хто вивчає іспанську мову. Поза сумнівом, іспанська преса, і особливо політична її складова, є найбагатшим джерелом прикладів метафоризації термінів тавромахії, оскільки, як пише Хуан Луїс Суарес Гранда в своїй статті “*Los toros en el idioma*”, “... неважко уявити, з якою легкістю іспанські журналісти вдаються до термінів бою биків у своїх парламентських хроніках, оскільки, крім того, що вони самі можуть бути потенційними *aficionados* – *прихильниками кориди*, навіть напівкругла форма парламенту напрошується на порівняння з площею для бою биків” [7, 23], не кажучи вже про поведінку самих депутатів парламенту. Варто відзначити, що таке порівняння не новина для іспанців, досить пригадати назву книги “*La política y los toros*” (Політика та бики), написаною відомим іспанським письменником і есеїстом Рамоном Пересом де Айала, а також твір знаменитого філософа Хосе Ортега і Гассет, що присвятив чимало рядків кориді і її впливу на суспільство (“*La caza y los toros*” – Охота та бики).

Мова преси, будучи вельми ємною, обслуговуючи різні жанри, від експресивних спортивних коментарів і політичних репортажів з місця подій до елітарних високоінтелектуальних колонок відомих письменників, дозволяє читачеві представити, наскільки глибоко просочилося поняття тавромахії в свідомість іспанців, як широко використовуються її терміни самими різними верствами населення. Так, наприклад, дієслово *torear* повинне ототожнюватися з тореро, головною дійовою особою кориди, який виступає, поза сумнівом, позитивним фольклорним героєм для іспанців; недаремно,

torero в переносному значенні позначає “*легінь, сміливець, людина, яка не боїться труднощів*” і має явну позитивну конотацію. Так, тенісистка Аранта Санчес після чергової перемоги заслужила від журналістів епітет *torera*, так саме як і футболіст Рональдо, коли забив свій черговий гол.

Такого порівняння у іспанців заслуговують не тільки талановиті спортсмени, але і політики, здатні вести боротьбу, нападати і одночасно уникати прямих зіткнень, боротися до переможного кінця (*torear*).

Захопленими криками “*¡Gorby, Gorby, torero, torero!*” зустріли Михайла Горбачова на вулицях іспанських міст в 1991 році, під час його офіційного візиту до Іспанії. Ця подія була широко висвітлена нашими ЗМІ, проте вітчизняним журналістам важко було перекласти епітет *torero*, так точно вибраний іспанцями для того, щоб виразити свою оцінку ініціаторові перебудови. І не випадково. Адже для того, щоб точно перекласти цю метафору з мови тавромахії, необхідно дати певний лінгвокультурологічний коментар. Слово *torero*, яке в розмовній мові є синонімом слова *gallardía* “*хоробрість, мужність, відвага*”, відноситься до того, хто завжди готовий до бою і демонструє відвагу. Ідентично зустрічали і Хосе Марія Аснара, дізнавшись, що його партія виграла вибори в 1996 році.

Проте слово *torear* позначає також “*обдурювати, водити за ніс, висміювати, знущатися, набридати*”. Таку енантіосемію дієслова *torear* можна пояснити тим, що дія, яку здійснює тореро на арені, та і сенс цієї дії, є надзвичайно складною: він і дратує бика, і знущається з нього, і уникає його нападів, водночас показує свою хитрість, спритність, хоробрість, силу і навіть завзятість. Так, *torear al alimón* означає “*співробітничати, робити що-небудь разом*”:

“... *en los carteles no han puesto un nombre sino dos. Otra vez los dos compadres **toreando al alimón**, Felipe González y Alfonso Guerra*” (El País, 21.01.95).

Мається на увазі, що Феліпе Гонсалес як Генеральний секретар Іспанської Робочої Партії і президент уряду та Альфонсо Герра як депутат парламенту діють спільно.

Зрозуміло що, як і безліч інших термінів тавромахії, давно вживаних в засобах масової інформації, дієслово *torear* часто уживається журналістами і політичними діячами. *Torear por lo fino* “*робити що-небудь красиво, витончено*”. *Torear a una persona* – це “*обдурити людину, не виправдати її надії*”. *Torear problemas* – це “*їти від проблем, уникати їх*”. *Torear de salón* відноситься до політика, який дає публічне інтерв'ю в прямому ефірі, але вочевидь, що всі питання йому відомі наперед:

“... *hoy la política se ha reducido a un extraño **toreo de salón** donde el engaño y la zancadilla son las artes más jaleadas*” (La Vanguardia – Juan Barril, 20.01.05).

Також часто використовуються дієслова *tentar*, *acosar* y *derribar* – послідовні дії тореро на арені, тобто “промацати бика”, “вивчити його поведінку”, “загнати і завалити”:

*“El Ministerio de cultura culminará hoy la operación de **acoso y derribo** de la directora del teatro Real”* (El País, 9.07.07).

Латиноамериканська преса лише копіює деякі іспанські кліше: *poner un par de banderillas* “покарати”, *coger el toro por los cuernos* “узяти бика за роги”.

El toro embolado – це бик, якому на роги прикріпили *bolas* “кульки” з метою захисту, щоб той не ушкодив тореро. Вираз *¡Vaya un embolado!*, що позначає “важку ситуацію”, щільно увійшов до буденного лексикону іспанців. Проте, дана метафора є реверсивною – може відноситися і до чогось “легкого, безпечного”, як у випадку з биком, якому “закрили” роги. У газеті “*La Vanguardia*” головний редактор Луїс Солана повідомив:

*“Radiotelevisión Española es **un embolado**; un embolado es un toro al que le ponen algo en las puntas para que no pueda dañar. Radiotelevisión Española es un poco eso: impone mucho, sí se ve desde fuera, pero la realidad es que luego apasiona el trabajo, apasiona los resultados, apasiona poder hacer unos equipos”* (18.03.02).

Йдеться про те, що іспанське радіо та телебачення діють як ті бики, яким прикріпили *bolas*, і опинившись у важкому стані, мало що роблять.

На арені існує таке пристосування, яке називається *burladero* “укриття для тореро”. Функціональне призначення відповідного референту сприяє символічному використанню слова *burladero* як “сховища” в інших сферах життя. У газеті “*El Mundo*” молодий актор Хуан Ечанове, озброївшись глибокими пізнаннями тонкощів кориди, удався до метафоричних перенесень і заявив:

*“Hay que trabajar mucho como actor, porque uno se va siempre al **burladero** y hay veces que se seca la boca. Yo nunca me he ocultado en el **burladero**, aunque a veces he hecho algún amargo. Durante muchas temporadas, los toros han venido afeitados, pero ahora vienen muy afilados”* (13.02.07).

Актор говорить про те, що якщо актор не працює над собою як це робить тореадор, він може швидко опинитись у сховищі і про нього забудуть.

Зіткнувшись з важкою ситуацією, що склалася, газета “*El País*” надрукувала коментарі:

*“Si el presidente de los Estados Unidos debe seguir **haciendo de Don Tancredo...**”* (12.04.98).

Тонкредо Лопес – тореро, який прославився тим, що на початку ХХ століття ввів в кориду “принцип нерухомості” в той час, коли корида була символом спритності і динаміки. Цей принцип (*La suerte Don Toncredo*) полягає в тому, що тореадор піднімався на п’єдестал в центрі арені, одягнений в білу накидку, з білим напудреним обличчям і чекав там нерухомо

виходу бика. Бик підбігав до “статуї”, нюхав її і тікав в інший бік арени. Ходили чутки, що Танкредо нібито гіпнолізував биків; сам тореадор по-іншому пояснював цей феномен – бик вважав, що це мармурова статуя і боявся пошкодити роги при нападі:

“En Vitoria el Lehendakari parece subido a su propuesta componiendo la figura de don Tancredo como si, acogido a la moral de la convicción, pudiera desentenderse de las consecuencias en la hipótesis de “la solución a tortas” (El País – Miguel Ángel Aguilar, 11.01.05).

Журналіст у даному коментарі проводить паралель між Танкредо на своєму п’єдесталі, який не усвідомлює небезпеку, на яку він наражається, опинившись віч-на-віч з лютим биком; і фігуру Леєндакарі Ібарретче, який задля здійснення свого задуму, мав намір слідувати принципу Дона Танкредо – тобто мовчки і обманно досягти своєї мети, при цьому не усвідомлюючи, до яких згубних наслідків може привести його політика.

Такі вирази, як *componer la figura de don Tancredo, hacer el don Tancredo, tener una postura tancredista* в пресі адресувалися главі уряду, на якого звалюють провину за те, що не приймається жорстка позиція проти незалежних планів периферійного національного руху і за те, що він не усвідомлює небезпеку, в яку може потрапити вся територія Іспанії, якщо не придушити вчасно ці крайнощі.

Коли Франсиско Фернандес Ордоньєс оголосив про свій намір залишити посаду міністра Закордонних справ, журналіст Мігель Анхель Гонсало, з болем в душі прокоментував цю новину, озброївшись термінологією тавромахії:

“Fernández Ordóñez ha sido banderillero de postín, peón de confianza de Adolfo Suárez en el bienio duro de la transición y, después, miembro destacado de la cuadrilla de Felipe González” (El País, 12.05.98).

Для розуміння тут слід нагадати, що друга терція кориди називається “терція бандерілій”, де головним є бандерільєро, помічником є “*peón*”, а всі інші, хто бере участь, то *cuadrilla* – “команда, квадрілья”. Журналіст каже, що Фернандес Ордоньєс був в одночасі бандерільєро і помічником для команди президента Феліпе Гонсалеса.

Потім автор додає загальний опис призначення “політиків перехідного періоду” (*políticos de transición*) під виглядом опису дій “помічників торєро” (*subalternos taurinos*):

“Hombres abnegados que, arrastrados por su ambición de triunfar, por lealtad al maestro o, simplemente, por miedo, y por carecer de facultades, aceptan el papel de segundones en la plaza para robar de cuando en cuando al matador unos aplausos” (El Mundo, 12.05.98).

Коли 2 січня 1989 року футбольний іспанський клуб Атлетико з Мадриду був “розбитий” командою з Барселони, президент футбольного клубу Ма-

дрида Хесус Хіль, іспанський політик і бізнесмен, прокоментував цю подію таким чином:

“... *Hasta el rabo, todo es toro*” (*El Mundo*, 3.01.89).

Даний вираз пояснюється тим, що будь-яка справа не повинна вважатися завершеною, поки дійсно не завершиться – оскільки можуть трапитися непередбачені обставини. До закінчення кориди – до смерті бика – тореро знаходиться в небезпеці, оскільки бик все ще може відновити сили.

Особливу увагу варто приділити наступному політичному коментарю:

“*El PP instará a González a someterse a “cuestión de confianza”, pero no presentará moción de censura. Esto es como devolver el toro al corral después de las banderillas... Aznar sabe todo esto y tiene miedo. No es que desconfíe de su capacidad personal (que a lo mejor también), sino que desconfía, mayormente, de su autoridad moral, histórica, para denunciar guardias civiles o generales. Cuestión de confianza. Unas banderillas de fuego para González, una novillada con picadores, unos toros embolados y portugueses, una tarde de fiesta en España y en el coso de las Cortes, y luego todos otra vez a casa, el toro al corral, las majas al salón del Prado, los chisperos al navajeo y España huyendo en una yegua dosalba*” (*La Vanguardia*, 19.12-89).

Тут фейлетоніст уподібнює вихолощеній кориді дії політичної опозиції, яка критикує владу, але не наважується завдати рішучого удару, запропонувавши в парламенті (кортесах) резолюцію про недовіру уряду. Зрозуміло, іспанська мова має в своєму розпорядженні численні усталені вирази для опису такої ситуації, наприклад: *amargar y no dar golpe* “замахнутися і не ударити”; *gastar la pólvora en salvas* “витрачати порох даремно”.

Письменник вирішує, проте, засудити невдалих політиканів, порівнюючи їх з португальською коридою – видовищем, що викликає у іспанців сміх і презирство, по-перше, тому, що бики, які беруть участь в ньому, не можуть поранити тореадора (у них на рогах особливі захисні дерев’яні кулі – *bola*), по-друге, тому, що в Португалії биків не вбивають. Для іспанців кориди без смерті одного з її головних персонажів – це не кориди. Так, в Іспанії влаштовуються комічні кориди для дітей – *Bombero Torero* (букв. *тореадор-пожежник*), в яких з биками “грають” тореадори-ліліпути, але і вони закінчуються тим, що бика вбивають. Іспанцеві-ліліпутові може бракувати зросту, але не мужності. Тому сказати, що політик лише кидає в бика бандерілії (тобто висуває проти свого супротивника різні звинувачення), але не може його вбити, це за логікою тавромахії є найтяжчим звинуваченням, виразом найглибшого презирства, які іспанець може адресувати тореадорові, не здатному вбити бика в кінці кориди. Те ж саме відноситься і до португальської кориди, в якій обмежуються лише певною грою на арені (що зіставляється тут з напівкруглим залом засідань кортесів), після якої всі спокійнісенько розходяться по домах. Автор статті прагне показати, що в політиці, як і в

тавромахії, все повинно бути всерйоз, робитися за правилами і доводитись до кінця.

З вищезазначеного переконуємось, що сьогодні преса і особливо політичний дискурс є одним з основних джерел метафоризації термінів тавромахії, яка продовжує породжувати нові вирази. Завдяки тому, що метафора діє як когнітивний інструмент, з неї можливо отримати інформацію про ознаку, що мотивує метафоричний перенос. Таким чином метафора відображає базовий когнітивний процес, є суттєвою необхідністю мислення, а не тільки риторичною фігурою, прикрасою мовлення, як звикли вважати. В деяких випадках, як це було доведено вище, для передачі певної думки журналісту необхідно удатися до термінів кориди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Логико-коммуникативная функция и значение слова // Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. – 2-е изд., испр. – М.: Языки русской культуры, 1999. – С. 1-94
2. Alvarez de Miranda A. Ritos y juegos del toro. – Madrid: Taurus, 1962. – 231 p.
3. Amorós Andrés. Toros, cultura y lenguaje. – Madrid: Editorial Espasa, 1999. – 385 p.
4. Gargantilla Anastasio. Diccionario taurino. – Madrid: M. E. Editores, 1995. – 302 p.
5. Cossío José María. Los toros. Tratado técnico e histórico. Tomo VIII. – Madrid: Espasa Calpe, 1980. – 1040 p.
6. Ossorno, M. De y Serrano, F. Dichos y refranes taurinos. – М: José Esteban, 1988. – 478 p.
7. Tierno Galván, E. Los toros, acontecimiento nacional. – Madrid: Ediciones Cátedra, 1988. – 67 p.
8. Nieto Manjón L. Diccionario ilustrado de términos taurinos. – М: Espasa Calpe, 1987. – 450 p.